

TEMAINTRODUKTION

Vækst og kunst: Mellem natur og kultur, produktion og destruktion

“Der findes fire slags bevægelse: skiften-sted, forandring, svind og vækst” (Aristoteles 1998, 28). Med denne simple opstilling søgte Aristoteles at indkredse det særlige ved vækst som en form for bevægelse. Hvor skiften-sted angår et legemes placering, forandring dets form og svind dets reduktion i størrelse, forstår Aristoteles vækst som den *kvantitative bevægelse*, der forøger et legemes størrelse og omfang uden at ændre dets essentielle egenskaber og kvaliteter (Aristoteles 2004, 91ff). Vækst forøger omfanget, hastigheden, udbredelsen, kraften eller intensiteten af noget – et objekt, en masse, en begivenhed – men gør det uden grundlæggende at forandre det, der nu vokser.

Men selvom intet i princippet forandres ved væksten, har den på den anden side alligevel et særligt potentiale til at skabe forandring. Mens tingene, materialerne og begivenhederne på et niveau forbliver sig selv, når de vokser, tilfører væksten alene i kraft af forøgelsen noget til disse, der kan forskyde deres betydning, indvirkning og tilstedeværelse, til tider ganske radikalt og omsiggribende. Den vækst, som Aristoteles forstod som en rent kvantitativ forandring eller bevægelse, indebærer med andre ord alligevel et potentiale for *kvalitative* forandringer på et andet niveau. Alene en forøgelse af billedstørrelsen eller lydstyrken kan forandre et fænomens affektive potentialer. Et miljø kan gennemgå radikale kvalitative forandringer ved en øget fremvækst af bestemte stoffer eller arter. Et indlysende aktuelt eksempel på det sidstnævnte er den pågående klimakrise

<
Agnes Denes: *Wheatfield – a Confrontation: Battery Park Landfill, Downtown Manhattan. Wheatfield with Agnes Denes standing in the field*, 1982.
© Agnes Denes. Foto: John McGrail/Getty Images.

og de gennemgribende emergente og potentielt eskalerende forandringer, som forøgelsen af mængden af drivhusgasser i atmosfæren og stigningen i det globale temperaturniveau medfører.

Vækst gør med andre ord noget i egen ret. Det forøger ikke blot, men forandrer og virker ind i kraft af forøgelsen. Det, som vokser og bliver mange, mangfoldigt eller uoverskueligt stort, besidder en selvstændig kraft, som har fascineret mennesket i årtusinder. At se noget blive større og at vurdere noget som større eller størst har spillet en, så at sige, kolossal rolle i de fleste kulturer. Og samtidig kan vækstprocesser indprente og blotlægge en historisk dimension i tingene. Med forskellig vægt og betydning har det at anskue noget som fremvokset derfor ofte været forbundet med en mytologisk, historisk eller videnskabelig besindelse på tingenes ophav. Vækst er ikke blot forøgelse i rum, men også i tid.

Blandt andet af disse grunde har spørgsmålet om vækst givet anledning til et væld af teorier, frembringelser og fantasier fra de tidligste civilisationer til i dag. Som regel forbindes vækst her med noget positivt. Vækst knytter sig til idéer om liv, skabelse og naturlighed – om det, der selvberoende og egenhændigt vokser frem og vokser op – og mennesket har opdyrket og kultiveret verden for at fremme væksten. Samtidig forbindes vækst ofte med kraft, styrke, sundhed og vitalitet og med udvikling og fremskridt. Vækst udstikker normer for det gode liv, den gode samfundsborger og det gode samfund. Vi skal udvikle os og vokse med opgaven, vi skal dyrke vækstlaget, vi skal vækste. Hurtigere, højere, stærkere.

Der findes imidlertid også andre, mere negative opfattelser af vækst. Ting kan vokse frem, uden at man ønsker det, eller på uønskede steder og måder. Der kan opstå udslæt, bylder og svulster, ukrudt, rust og skadedyr, virale epidemier, bioinvasioner, tsunamier. Vækst kan gå galt eller blive for meget og skabe en tilstand af krise, sygdom, forfald og entropi. Det kapitalistiske vækstparadigme og akkumulationsprincip er siden Marx blevet kritiseret som et i kapitalismen iboende paradoks, der, ikke mindst i lyset af den seneste finanskrise, vil sætte samfundet i en grundlæggende krisetilstand. Den kan skabe bobler, der vokser, til de sprænges. Samtidig vokser den globale befolkning eksponentielt, temperaturen og vandstanden stiger, flygtningestrømmene og flygtningelejrene vokser.

Spørgsmålet om vækst synes med andre ord at præge kulturen på godt og ondt, historisk som aktuelt. Det at forstå, hvad det er, væksten som sådan gør og betyder – hvordan den virker, hvad det er, der fascinerer os ved den, og hvilke muligheder, begrænsninger og potentielle kriser den fører med sig – forekommer derfor påtrængende. Det gælder ikke mindst i en aktuel kontekst, hvor det kan bidrage til at forstå aktuelle tendenser i nutidens komplekse, globaliserede, antropocæne accelerationskultur. Men det gælder også historisk, hvor det fra et

nutidigt udgangspunkt kan hjælpe os til at blive klogere på vækstens kulturhistoriske betydning i forskellige tider og kontekster.

Og ikke mindst åbner det for interessante kunsthistoriske perspektiver på vækstproblematikken, særligt angående forholdet mellem naturlige og kunstige vækstformer. Som den franske filosof Michel Serres har diskuteret, eksisterer der et nærmest paradoksalt forhold mellem natur og kultur netop i forbindelse med vækstproblematikken. Med agerdyrkning som eksempel fremhæver Serres (2007, 177-178), hvordan det at kultivere jorden for at fremme betingelserne for dannelsen af nye vækstformer indebærer en fjernelse – gennem pløjning osv. – af den på stedet eksisterende, ukultiverede vækst. En mark kan eksempelvis beskrives som det rodløse, ødelagte tomrum, der opstår, når væksten er blevet fjernet, og som alene i kraft af udjævningen kan danne udgangspunkt for nye, kultiverede vækstformer.

Forholdet mellem naturlig og kunstig vækst kan på den måde beskrives som et spændingsfelt mellem udfoldelsen af selvgenererende, naturlige processer og en fremdyrkning eller styring af disse i bestemte retninger og omfang. Vækst udtrykker en elementær, skabende, udviklende, selvberørende og “levende” kraft, men er samtidig noget, der kan, og ofte må, fremdyrkes, kontrolleres, tæmmes, efterlignes, iscenesættes osv. Generative vækstprocesser er selvsagt ikke alene et agrikulturelt anliggende. Vækst og det at fremme og styre vækst berører i dag diverse aspekter af kulturen – fra behandlingen og den syntetiske udvikling af nye organiske materialer til økonomisk vækst i det globale finansmarked og til kulturelle forestillinger om liv, krop, køn, subjektivitet og identitet, socialitet, urbanitet etc.

Det er i dette dobbeltforhold mellem selvberørende natur og styret kultivering, at vækst bliver særligt interessant for en kunsthistorisk optik. På hvilke måder er forholdet mellem vækst og liv eksempelvis blevet bearbejdet, fortolket, iscenesat og udforsket i kunsten, aktuelt og historisk, herunder vækst som betingelse for liv, for udviklingen og opretholdelsen af bestemte livsformer og for dannelsen af etiske, biologiske og forestillingsmæssige grænser for liv? Hvilken rolle spiller organisk vækst i kunsten, kunstteorien og æstetikken – fra planters og andre biologiske vækstformers formelle og symbolske virkemåder over organisk form som skønhedsideal for kunsten til landskabsarkitektur, proceskunst, biokunst, selvgenererende systemer og generative kunstformer, hvor selve det at vokse bliver gjort til omdrejningspunkt for formdannelse og udviklingen af nye, performative kunstformer? Hvordan har kunsten bearbejdet og problematiseret økonomiske, klimatiske, biologiske, geologiske, sociale og subjektive “vækstkriser” og negativ vækst, fra misdannelse, hungersnød og epidemier over

personlige opvækst- og udviklingskriser til antivækst-aktivisme og idéer om acceleration, tilbagetrækning og afholdenhed? Hvordan iscenesættes, udforskes og problematiseres kunstigt skabte vækstformer i kunsten, fra posthumant liv, genmanipulation og syntetiske biotoper til internettets virale kommunikationspraksisser, den massive ophobning af informationsmængder i “big data”, arkivvækst og 24/7-kultur?

Periskop nr. 22 ønsker at tematisere og belyse spørgsmålet om vækst i et bredt kunsthistorisk og -teoretisk perspektiv og undersøge, hvordan vækstens forskellige betydninger og udtryk er blevet tematiseret, udforsket og udfordret i kunsten, aktuelt og historisk. Temanummeret udgøres af seks længere fagfællebedømte artikler og tre kortere essays, der tilsammen behandler vækstproblematikken i kunsten fra ganske forskellige vinkler og emnefeltter fra klassisk skulptur og arkitektur til eksperimentalfilm og bodybuilding, fra nationalisme og kulturbegrebet til inflation, økologi og cellekultur.

I **Pernille Leth-Espensens** artikel “Kunst og cellekultur” indgår vækst som noget meget konkret og bogstaveligt. Artiklen omhandler nemlig værker, der vokser. Leth-Espensen redegør for biokunst-projektet *The Tissue Culture and Art Project* ved kunstnerduoen Oron Catts og Ionat Zurr, som benytter sig af aktuel celleteknologi til at opdyrke deres værker af levende celler. Cellevæksten kommer ofte ud af kontrol i værkerne, og på den måde aktiverer de kritiske refleksioner og debat om de etiske problematikker, teknologierne fører med sig. Det være sig når celler fra en afdød person videredyrkes til formål, personen aldrig selv fik mulighed for at tage stilling til. Eller når laboratoriefremstillet kød, som for en umiddelbar betragtning kunne synes at løse nutidens udfordringer mht. fødevarerproduktion og skrupler over at spise kød (og slå dyr ihjel), dyrkes på basis af animalske ressourcer, så produktet reelt ikke er mere dyreetisk forsvarligt end traditionel produktion til slagtning.

I **Tobias Dias’** artikel “Kapitalens rytme: Noter om abstraktion, inflation og akkumuleret sammenbrud i og omkring Hans Richters *Inflation*” forstås vækst som et strukturelt scenarie, der underbygger både morfologisk automatisme og kapitalens sociale reproduktion. I sin analyse af Richters *Inflation*, en eksperimentel kortfilm produceret i kølvandet på Weimartysklands hyperinflationskrise, diskuterer Dias de rytmiske bevægelser af animerede pengesedler og tællende og tiggende hænder, som strukturerer filmens montage. Med sedler, som danser i accelererende tempo og går i opløsning sammen med billeder af tomme menneskeansigter, bliver kapitalens vækstprincip på *uncanny* vis genspejlet i arbejderklassens forarmelse. Ligesom de værdiløse penge, som flød gennem gaderne i mellemkrigstidens Tyskland, afslører kapitalen sin autonomi

fra mennesker, når akkumuleringens menneskelige omkostninger bliver mere og mere håndgribelige. Dias diskuterer 1920'ernes skiftende debat om, hvor man kunne finde den revolutionære agens, som ville omvælte denne ukontrollerede vækst – i det afmægtige proletariat eller kapitalen selv, der blev presset til randen af et sammenbrud?

Jens Tang Kristensens artikel “Grobund for nationalisme. En manual til beskæringen af danskhedsgevæksten” breder en begrebs- og kulturhistorisk vifte ud, der både skal vise vækstbegrebet i dets potentielle rhizomatiske åbenhed og den samtidige danske tilskæring af denne åbenhed i en danskhed, der ifølge Tang Kristensen netop er en fremdyrket, kultiveret gevækst. Særligt politiseringen af det danske nationalromantiske landskab og dets markedsføring i billedkunsten har dannet grobund for den beskrevne aggressive alliance mellem natur, kultur, nation og en moderne, ekskluderende vækstideologi. Artiklens tyngdepunkt ligger i dens koblinger mellem kritiske kulturhistoriske redegørelser og en viden om konkret landskabspleje. Da fredningslovgivningen så småt opstår i 1800-tallets begyndelse, er billedkunsten medvirkende til at fastfryse eller tilskære den allerede kultiverede natur til en lukket, national gevækst. Tænk, hvis Skagens Gren faktisk havde fået lov til at udvikle sig til en vandreklit: Så havde nomadens grænseløse rum måske været med til at definere danskhedens topografi i stedet for den spidse, veldefinerede gren, vi kender i dag. En gren, som stadig i dag er kunstigt beskyttet mod havets og luftens strømme af en omfattende plantagebeplantning anlagt i 1810.

Peter Borums artikel “Om vækstbegivenheders skulpturelle udtryk” giver en filosofisk analyse af forholdet mellem organisk vækst og skulptur. Gennem læsninger af Umberto Eco, Immanuel Kant og Gilles Deleuze afsøger artiklen muligheden for at tænke skulpturel vækst som noget, der ikke blot kan affildes eller repræsenteres i en figur, men udgøre et egentligt princip for skulpturel væren, en måde, en skulptur kan udtrykke sig på. Afgørende er her den måde, hvorpå et individ kan blive til og uddifferentiere sig gennem en organisk udviklingsproces, som giver det form. Gennem en sammenstilling af dyrs og planters forskellige individuationsprocesser og organiseringsformer åbner Borum for en generel anskuelse af skulpturen som en singular vækstbegivenhed, hvis æstetiske udtryk kan forstås overvejende at udfolde sig gennem dyriske, kvasiantropomorfe eller planteagtige, ikke-antropomorfe organiseringer og vækstformer og gennem individuelle eller kollektive eksistensformer.

Franziska Bork Petersen behandler i sin artikel “*Freak Chic: Ekstrem muskelakkumulation som æstetisk ideal inden for professionel bodybuilding*” væksttematikken i forhold til nutidens kropsidealer inden for bodybuilding. Hvor

man frem til engang i 1970'erne efterstræbte et klassisk græsk kropsideal à la Winckelmann, har tendensen i de senere årtier været at opbygge en så omfangsrig muskelmasse som muligt. Jo mere gigantisk og monstrøs, jo bedre. Bodybuilderne påvirker deres musklers vækst med bl.a. steroider, så de kan vokse i "naturstridige" proportioner. Bork Petersen iagttager således et syntetisk ideal, som hun genfinder mere bredt i samtidens visuelle kultur, fx i det digitalt manipulerede modefotografi og i samtidskunsten. Stadigt flere kunstnere bearbejder eller udvikler således også deres krop på forskellig måde som et naturgivent materiale, der gøres artificielt.

Henrik Oxvigs artikel "Hvad vejer vækst?" læser de økologisk-etiske dimensioner af det igangværende klimasammenbrud sammen med den abstrakte rum- og skalaforståelse, der siden Leon Battista Alberti har betragtet proportionsproblemer som uafhængige af skala. En skalaforståelse, der er blevet friktionsløst indoptaget i nutidens digitale håndtering af arkitektur, hvor zoomfunktioner ikke antyder proportions- og størrelsesbundne forskelle. Men rum har faktisk en massefylde. Klimasammenbruddet udpeger for os, at den vækstfilosofi, vi har udført i en stadig acceleration op gennem moderniteten, har tynget den atmosfære, vi befinder os i. Vi kan derfor ikke længere, med Martin Heideggers skelnen, tage rummet for vedhåndenværende givet, men må akut undersøge dets forhåndenværenhed. Det er det arbejde, artiklen sætter sig for at bidrage til ved at sætte kunst, videnskab og filosofi i en dialog, som kan bidrage til, at vi med sociologen Bruno Latours formulering kommer ned på den jord, vi konkret befinder os på.

Stephanie Serrano Sundbys essay "Det vokser, formeres og spres. En essayistisk analyse af ulike former for fysisk vækst" præsenterer gennem analyser af værker af tre kunstnere – Roger Hiorn, Janet Currier og Maisie Cousin – eksempler på meget forskelligartede udtryk, der dog er fælles om at tematisere materiel vækst som et vilkår i verden. Hiorns *Seizure* omhandler uorganisk vækst gennem en krystalstruktur indgroet i en bygning, Currier udforsker gennem malerierne *Extracellular Matrix* og *Overexpression* mikroskopisk vækst, mens Cousins fotografiske serie *Rubbish* tematiserer vores samfunds ekstreme affaldsproduktion.

Andrea Fjordside Pontoppidans essay "Tid til en jordet omsorg" er en refleksion over vores forhold til jord og til Jorden, og om nødvendigheden af at gentænke denne. Med afsæt i C.Y. Frostholms *Træmuseet* (2018), en poetisk-filosofisk kredsen om træer henover hundredevis af sider, fremskriver Pontoppidan jordens betydning for os i vores nutidige kultur – og i det hele taget i et større perspektiv, der handler om livets varen ved på kloden i den form, vi kender det.

Karen Benedicte Busk-Jepsens essay “*Flora Italica*. Da Thorvaldsens Museum fik besøg af en italiensk blomstereng” udfolder den ejendommelige historie om, hvordan et væld af spirer fra det emballeringshø, som Thorvaldsens kunst blev hjemfragtet i, pludselig piblede frem på byggepladsen under opførelsen af Thorvaldsens Museum og blev til en mindre eng af fremmedartede planter. Eksempler på såvel planter som hø har vist sig at være bevaret for eftertiden i herbariet på Statens Naturhistoriske Museum og hengemt inde i en af Thorvaldsens afstøbninger. I sit essay kortlægger Busk-Jepsen denne gådefulde og uforudsete vækstbegivenhed, hvis tråde og forbindelser er vokset frem fra arkiverne det sidste års tid og har fremkaldt et tværfagligt detektivarbejde, der involverer både fortidige og nutidige kunstnere, botanikere og kunsthistorikere.

I al deres forskellighed udforsker teksterne aspekter af omverdenen, livet, kulturen og kunsten, som vi kan have en tilbøjelighed til at overse eller tage for givet, men som ikke desto mindre vokser sig mere og mere påtrængende i vores postindustrielle, senkapitalistiske og antropocæne virkelighed. Gennem forskellige tilgange til vækstspørgsmålet giver teksterne nye perspektiver på forholdet mellem natur, kultur og kunst, der samtidig peger på et mere generelt behov for at udforske nye naturbegreber og nye økologier hinsides skarpe ontologiske skel mellem menneske, natur og teknologi og hinsides idéen om det moderne menneskes stræben mod større og mere avancerede former for naturbeher-skelse, som har præget modernitetens mere konventionelle naturopfattelser. Vækstformerne er mangfoldige og principielt uoverskuelige, og vi er evindeligt og uforvarende infiltrerede i den materielle og immaterielle verdens komplekse fysisk-kemiske, affektive og kommunikative processer, dens produktioner og destruktions, dens fremvækst og svind.

Denne dynamiske mangfoldighed og kompleksitet kalder på mangfoldige og komplekse udforskninger uden forventninger om klare og entydige svar. I den proces synes kunsten at kunne spille en særlig rolle. Det kræver dog, at man ikke blot lader sig flyde med udviklingen, som man siger, men stopper op og tager bestik af den ved kritisk-undersøgende at tematisere vækstbetingelserne, herunder kunstens egne, i spændingen mellem kulturkritik, æstetisk-perfor-mativ iscenesættelse og formel-materiel grund(ud)forskning.

God læselyst!

LITTERATUR

- Aristoteles. 2004. *Om tilblivelse og tilintetgørelse*. København: Museum Tusulanum.
- Aristoteles. 1998. *Om sjælen*. Frederiksberg: Det lille forlag.
- Serres, Michel. 2007. *The Parasite*. Minneapolis: Minnesota University Press.